

Høringsinnspill til helse og omsorgskomiteén – Statsbudsjettet 2021

I Statsbudsjettet understrekes det at *«regjeringen vil styrke kompetansen om veteraner i det sivile hjelpeapparatet og sørge for økt forskning på blant annet psykisk helse og veteraners levekår»*. Dette er kjernesaker for Veteranforbundet SIOPS – skadde i internasjonale operasjoner. Men, i Statsbudsjettet, på samme måte som i den nye veteranmeldingen Meld. St. 15 (2019-2020) som det refereres til, er det i utgangspunktet ikke så mye som tyder på at regjeringen faktisk vil sørge for dette.

Kompetanse hos ansvarlige behandlere – leger og psykologer – om psykiske helseplager hos veteraner

Noen av de viktigste tiltakene i planperioden fra 2011 handlet om å utvikle veterankompetanse hos ansvarlige behandlere i den sivile helsetjenesten, hos leger og psykologer. RVTS Øst skulle i samarbeid med Forsvarets Sanitet (FSAN) stå for gjennomføringen av meritterende kurs for disse faggruppene. Det er imidlertid usikkert hvor mange slike kurs som ble avholdt, hvem som deltok, og hvor mange kursbevis som ble utstedt.

I PWCs evalueringer i planperioden het det at det ikke forelå resultatinformasjon om de nevnte kursene, og at kursene heller ikke var evaluert. SIOPS har derfor, i samarbeid med ulike fagmiljøer arrangert slike meritterende kurs i 2015, 2016, 2018 og 2019. I 2019 ble det for første gang offentlig finansiering etter at helse- og omsorgskomiteen gikk inn for prosjektet. I statsbudsjettet for 2020 ble denne finansieringen lagt inn i bevilgningen til RVTS Øst, som skulle arrangere slike kurs sammen med FSAN. Dette er nå videreført til 2021.

I statsbudsjettet for 2021 står det på samme måte som i budsjettet for 2020, at det i regi av RVTS *«er utviklet og undervist i nye kursmoduler for beslutningstakere, fastleger, kommunale veterankontakter, skoler og barnehager.»* Dette kan gi inntrykk av at RVTS de siste to årene har utviklet en kursmodul for fastleger om psykiske helseplager hos veteraner, og at det er holdt meritterende kurs for fastleger i RVTS' regi. Vi kjenner ikke til at RVTS har holdt slike meritterende kurs. SIOPS fokuserer på dette forholdet, fordi vi mener det også i den nye veteranmeldingen var en overvurdering av RVTSenes betydning for meritterende kompetansebygging og rådgivende kompetanse i den sivile helsetjenesten. I behandlingen av Statsbudsjettet, er det derfor viktig at helse- og omsorgskomiteén har et riktig inntrykk av hva som er status for meritterende kompetansebygging relatert til veteraners psykiske helseplager.

Vi er videre tilfredse med at offentlige aktører tar over ansvaret for dette kursarbeidet, for det er myndighetenes ansvar. Men, vi er kritiske til at sivile behandlings- og forskningsmiljøer ikke er involvert i arbeidet. I kursannonseringen for et planlagt kurs i september i år, manglet det viktige kursgodkjenninger. Dette er ikke godt nok. Kurset ble dessverre ikke gjennomført pga. Covid19-pandemien, og vi håper det blir gjennomført så snart som mulig.

- **SIOPS anmoder komiteen om å presisere i sine merknader at RVTS/Øst og FSAN skal samarbeide med viktige sivile behandlings- og forskningsmiljøer om planlegging og gjennomføring av meritterende kurs for leger og psykologer**

Det vil også være i tråd med Forsvars- og utenrikskomiteéns kommentarer i behandlingen av Meld. St.15 (2019-2020): *«Komiteen vil også vise til SIOPS' innspill om at det må utvikles og igangsettes konkrete og realistiske tiltak for kompetanseheving hos ansvarlige behandlere i den sivile helsetjenesten. Sivile behandlings- og forskningsmiljøer må være med i dette arbeidet. Komiteen ser at et slikt tiltak vil kunne bidra til bedre behandlings- og oppfølgingstilbud for veteranene.»*

Sivil veteranforskning

I Statsbudsjettet står det at Regjeringen vil sørge for «... økt forskning på blant annet psykisk helse og veteraners levekår». Dette har sitt opphav fra den nye veteranmeldingen, Meld. St. 15. SIOPS har vært tydelige på i sine innspill til veteranmeldingen, at det er kritikkverdig at regjeringen annonserer dette som ett av sine tre satsingsområder- uten å konkretisere hva dette vil omfatte eller bety.

Da Stortinget behandlet veteranmeldingen 15. oktober, var det enstemmig flertall om at «Stortinget ber regjeringen legge frem en kartlegging av prioriterte forskningsområder relatert til forsvarspersonell i utenlandstjeneste. Denne skal legge grunnlaget for en strategi for norsk veteranforskning.» Vedtaket var vi svært glade for, og viser tydelig at Stortinget nå vil ha handling på dette området. Det må derfor også få konsekvenser for ordlyden i Statsbudsjett 2021, og komiteens merknader om sivil veteranforskning.

Veteranforskning i sivile forskningsmiljøer har stått på agendaen siden den første veteranmeldingen kom for mer enn 10 år siden, inkludert konkrete tiltak i planperioden som ikke ble gjennomført. Vi forventer at forslaget som Stortinget vedtok betyr at vi nå får en plan for fremtidig veteranforskning som også omfatter sivil forskning. En slik kartlegging vil også måtte omfatte forskningstemaer som sivile forskningsmiljøer og veteranorganisasjonene ønsker å prioritere.

Når SIOPS lenge har etterlyst veteranforskning i sivile forskningsmiljøer, så er ikke det et uttrykk for at vi ikke er tilfreds med de undersøkelsene og den forskningen som foregår i regi av FSAN. Vi har etterlyst dette fordi sivil forskning bidrar helt vesentlig til utvikling av kompetanse i det sivile helsevesenet. Alt helsepersonell får sin utdanning ved sivile utdannings- og forskningsinstitusjoner, og det er i sivile behandlings- og forskningsmiljøer det store flertallet av veteraner med psykiske utfordringer får behandling. For å nå målsettinger om sivil forskning på dette området, må det etableres et forskningsprogram som har en sivil forankring, og der sivile forskere fra fagmiljøer som arbeider med psykotraumer, eller de som arbeider med levekår og livskvalitet, kan søke om forskningsmidler. En begynnelse ville være å etablere et program i størrelsesorden 30 millioner. Størrelsen på kostnadene av et slikt forskningsprogram vil bl.a. avhenge av hva det skal forskes på. Jf. tiltak 124 i Regjeringens handlingsplan 2011 (ikke gjennomført).

- **SIOPS ber komiteen ta inn i sine merknader til budsjettet at forskningen skal ha en klar sivil forankring, og at det må foreligge en plan for veteranforskningen i strategien.**

Blant forskningstemaer som SIOPS mener er viktige nevnes (noen av disse kan best løses i samarbeid mellom sivile og militære forskere):

1. Helseplager hos veteraner fra internasjonale operasjoner – en oversikt over viktige forskningstemaer og en vurdering av ressursbehovet ved fremtidig forskning på dette feltet.
2. Levekår og livskvalitet i veteranpopulasjonen (vi vet for lite om veteraners «NAV-avhengighet» og om selvmord).
3. «Moralsk skade» (moral injury). Begrepet betegner plager som har sin årsak i handlinger man har deltatt i, eller vært vitne til, som strider mot ens eget moralske kompass.
4. Å komme «helt hjem». Et forskningstema som er belyst i en rekke artikler internasjonalt, men der det foreligger lite forskning. Det handler om den ofte vanskelige overgangen til et sivil liv.
5. Veteraner fra internasjonale operasjoner og lignende pasientgrupper – komparative studier. (Lignende pasientgrupper: f.eks. terrorofre, andre typer voldsofre, pasienter med psykiske plager etter katastrofale hendelser eller ulykker, flyktninger fra krigsområder)
6. Forskning på ulike behandlingsformer/klinisk tilnærming. Her er det i første rekke klinikere, altså behandlere, og forskere som må identifisere forskningstemaer.

7. Forskning på avdelinger og nøkkelpersonell med stor rotasjonstakt i INTOPS (mindre hvile enn forutsatt): Har disse mange flere med psykiske plager? Tilsvarende undersøkelser/forskning på avdelinger som har hatt spesielt krevende oppdrag.
8. Veteraner og den sivile helsetjenesten - hvor godt blir veteraner med psykiske utfordringer ivaretatt?